

CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

F.M. DOSTOIEVSKI

Crimă și pedeapsă

Roman în șase părți, cu epilog

Traducere din limba rusă și note de
ION COVACI

Prefață de
ALBERT KOVÁCS

— De ce... de ce vrei să mă sperii? spuse ea cu un zâmbet copilăresc, pierdut.

— Înseamnă că sunt foarte bun prieten cu *el*, dacă știu, urmă Raskolnikov privind-o țintă, de parcă nu și-ar mai fi putut dezlipi ochii de chipul ei... *El* n-a vrut s-o ucidă pe Lizaveta... A omorât-o din întâmplare... Pe cămătăreasă a vrut s-o ucidă... știind că era singură acasă... Și deodată, a intrat Lizaveta... Atunci a omorât-o și pe ea...

O tăcere lugubră urmă acestor cuvinte. Se priveau în ochi.

— Nu poți ghici? întrebă el cu senzația că alunecă într-o prăpastie.

— Nnnnu! spuse Sonia cu un glas aproape indistinct.

— Mai încearcă.

Abia pronunțase aceste cuvinte și inima îi fu străpunsă de fiorii înghețați ai unui sentiment deja trăit; o privea, și deodată sub chipul Soniei desluși trăsăturile Lizavetei. Îi rămăsese neștersă în memorie imaginea sărmaneii femei în momentul când el se apropia de ea cu toporul însângerat, iar bătrânica se retrăgea spre perete, mergând cu spatele și apărându-se cu mâinile întinse, având pe chip acea expresie plângăcioasă ce poate fi văzută la copiii mici, când ceva îi sperie brusc și ar da să plângă, dar nu pot, fixează doar, ca hipnotizați, obiectul ce-i îngrozește. Ceva asemănător se petrecea acum cu Sonia; aceeași neputințioasă lipsă de apărare, aceeași spaimă... Rămase câteva momente cu ochii la el, apoi, deodată, întinzând brațul stâng, se rezemă ușor cu degetele de pieptul lui și prinse să se retragă, îndepărtându-se de el tot mai mult și mai mult, dar fără a înceta să-l privească țintă. Groaza ei trecu și asupra lui; aceeași spaimă de moarte i se răsfrânse pe chip; se uita la ea cu aceeași privire și aproape cu același zâmbet *copilăresc*.

— Ai ghicit? murmură el în cele din urmă.

— Dumnezeu! scăpă un geamăt din pieptul fetei.

Sonia se prăbuși sleită de puteri pe pat, cu fața în pernă. Dar peste o clipă se ridică brusc și se lipi de el, apucându-i ambele mâini și strângându-le cu putere, ca în niște clești, cu degetele ei subțiri; îl privi iarăși în luminile ochilor, fără să clipească. Prin

această privire supremă, spera încă să deslușească în ochii lui măcar o urmă de speranță. Însă nu mai încăpea nici un dubiu. Acesta era adevărul, și nu altul. Mai târziu, ori de câte ori își amintea episodul, i se părea ciudată și neverosimilă certitudinea aceea *instantanee* că nu se înșela. Nu putea spune că presimțise o asemenea confesiune. Și totuși, de îndată ce el se mărturisise, ea avusese senzația că știa *asta* dinainte.

— Destul, Sonia! Ajunge! Nu mă chinui! o imploră el, cu glas plin de suferință.

Plănuise să se destăinuiască altfel, cu totul altfel, și uite cum ieșise.

Ca în neștire, Sonia sări de pe pat și, frângându-și mâinile, ajunse în mijlocul odăii, dar se întoarse numaidecât și se reazeză lângă el, aproape atingându-l cu umărul. Și deodată, parcă înfiorată de un gând atroce, scoase un țipăt și, fără să știe nici ea de ce, se aruncă în genunchi dinaintea lui.

— Ah, ce-ai făcut, ce-ai făcut cu viața ta!? spuse ea cu disperare în glas și, ridicându-se de pe dușumea, se aruncă la pieptul lui, strângându-l de umeri cu toată puterea.

Raskolnikov se desprinsese din brațele ei și o privi îndelung, cu un surâs mâhnit pe buze.

— Năstrușnică ființă mai ești și tu, Sonia. Mă îmbrățișezi și mă săruți, după ce ți-am destăinuit *asta*! Nu-ți dai seama ce faci.

— Nu, nu. Pe lume, acum, nu există om mai nefericit ca tine! exclamă ea într-un elan de compasiune și izbucni într-un plâns nestăpânit, nervos.

Un sentiment pe care nu-l mai trăise de mult năvăli ca un val în inima lui, topindu-i încrâncenarea. Și el nu i se opuse: două lacrimi îi scăpară din ochi, atârându-i, rotunde, pe gene.

— Așadar, n-ai să mă părăsești, Sonia? spuse el, privind-o aproape cu nădejde.

— Nu, nu! Nici când și niciunde! exclamă ea. Am să fiu lângă tine pretutindeni. O, Doamne!... O, nefericita de mine!... De ce nu te-am cunoscut mai devreme? De ce n-ai venit mai înainte? O, Doamne, Doamne!

— Uite că am venit.

— Acum! O, ce-i de făcut acum?... Împreună, numai împreună! repeta ea în neștire, cuprinzându-l în brațe iar și iar. Și la ocnă am să te urmez!

El tresări ca împuns de un ghimpe și zâmbetul dinainte, zâmbetul lui sfidător, plin de ură și aroganță, îi răsări din nou pe buze.

— Ei, Sonia, la ocnă poate că încă n-am de gând să mă duc! spuse.

Sonia își ridică brusc privirile spre el.

După primul val de milă chinuitoare și pătimasă față de acel om nefericit, îi reveni din nou în minte gândul groaznic al omuciderii. În tonul lui schimbat, ea simți deodată ucigașul. Îl privi uluită. Încă nu știa nici de ce, nici cum devenise criminal, ajungând să ridice mâna asupra celor două femei. Acum toate aceste întrebări i se buluciră dintr-odată în minte. Și iarăși nu-i veni să creadă: „Acest om să fie un ucigaș? Cu neputință!”

— Ce-i cu mine? Unde mă aflu? se întrebă ea într-o adâncă nedumerire, de parcă ar fi fost jucăria unui vis. Cum a fost posibil ca dumneata, dumneata, *fiind așa cum ești*, să te încumeți la asemenea faptă? De ce, Dumnezeuule?

— De ce? Pentru a le jefui! Încetează odată, Sonia! spuse el, agasat și oarecum plictisit.

Sonia rămase câteva clipe înmărmurită, apoi întrebă:

— Erai flămând! Ai vrut să-ți ajuți mama? Asta e?

— Nu, Sonia, nu! bălmăji el, întorcându-se și plecându-și capul în piept. Nu eram chiar atât de flămând; voiam, într-adevăr, să-mi ajut mama, dar nici asta nu-i adevăratul motiv. Nu mă mai chinui, Sonia!

Sonia își împreună brusc mâinile.

— E cu putință, oare e cu putință ca totul să fie aievela? Doamne, e cu putință? Cine poate crede? Și cum se poate înțelege așa ceva: acum îți dai ultimul bănuț, acum ucizi, ca să jefuiești! Doamne! Banii aceia pe care i-ai dat Katerinei Ivanovna — Dumnezeuule, să fi fost și banii aceia?...

— Nu, Sonia! o întrerupse el precipitat. Rublele pe care i le-am dat Katerinei Ivanovna n-au fost din banii *aceia*. Liniștește-te-te! Erau bani pe care mi-i trimisese mama printr-un negustor.

I-am primit pe când eram bolnav la pat, chiar în aceeași zi... A fost de față și Razumihin... El a și semnat pentru ei, în locul meu... erau banii mei, banii mei personali... cu adevărat ai mei...

Sonia îl asculta perplexă, străduindu-se din răputeri să înțeleagă.

— Cât despre *banii ceilalți*... de altminteri, nici nu știu dacă au fost sau n-au fost acolo bani, adăugă el ezitant, făcând parcă eforturi să-și aducă aminte. I-am luat de la gât o pungă din piele de antilopă, o pungă plină doldora... dar nu m-am uitat ce era într-însa, nici n-am avut răgazul să o fac... Iar obiectele de preț, butoni de manșetă și lănțișoare — toate astea le-am ascuns, a doua zi dimineăta, împreună cu punga, într-o curte, pe prospectul V..., sub un pietroi... Toate zac și astăzi acolo...

Sonia asculta cu lăcomie.

— Atunci de ce spui — care au fost cuvintele tale? — „ca să le jefuiesc!”, dacă, de fapt, n-ai luat nimic? îl întrebă ea repede, gata să se agațe de orice pai salvator.

— Nu știu... Încă nu m-am hotărât dacă am să iau sau nu banii aceia, spuse el cu același glas șovăitor, parcă furat din nou de gânduri, dar deodată, dezmeticindu-se, râse scurt: Ce poveste nătângă ți-am îndrugat, nu?

Pe Sonia o fulgeră un gând: „Omul acesta n-o fi, oare, nebun?” Dar alungă numaidecât ideea. Își dădea seama că la mijloc era altceva. Dar ce anume nu putea pricepe nici în ruptul capului.

— Știi, Sonia, spuse el deodată, cu un fel de însuflețire, știi ce am să-ți spun? Dacă aș fi comis crima numai din pricina foamei, urmă el, apăsând pe fiecare cuvânt și învăluind-o într-o privire enigmatică, dar foarte sinceră, în clipa de față aș fi fost *fericit*! Ține minte asta! Dar peste o clipă, strigă aproape cu deznădejde: și, la urma urmei, cu ce te-ar încălzi, dacă ai afla de ce? Ce-ai avea de câștigat? La ce ți-ar servi acest arc de triumf? Absurd! Ah, Sonia, pentru asta am venit eu la tine!

Sonia păru iar că vrea să spună ceva, dar tăcu.

— Iată de ce te-am rugat aseară să mă urmezi. Fiindcă numai tu mi-ai rămas pe lumea asta.

— Unde să te urmez?

— Fii pe pace: nu la jaf și nu la crimă! spuse el cu un râs sarcastic. Ah, suntem atât de diferiți!... Știi, Sonia, că doar acum, chiar în clipa asta, am înțeles *unde* te chemam aseară să vii cu mine? Ieri, când te-am chemat, am făcut-o instinctiv, nu știam ce păs aveam pe inimă! Nu-ți cer decât un singur lucru; pentru un singur lucru sunt aici: să nu mă părăsești! N-ai să mă părăsești, Sonia?

Ea îi strânse mâna cu putere.

— Doamne, de ce mă voi fi destăinuit, de ce i-am spus grozăvia asta? strigă el după un răstimp, privind-o pe fată cu nesfârșită duioșie și suferință. Aștepti să-ți explic. Asta vrei și aștepti, Sonia, văd bine. Dar ce ți-aș putea spune? Nu vei înțelege nimic, n-aș izbuti decât să te mâhnesc și mai mult. Poftim: iarăși lacrimi, iarăși îmbrățișări și sărutări. Spune, de ce mă îmbrățișezi? Pentru că nu m-am învrednicit să-mi port singur povara și am venit s-o trântesc în cârca altuia: „Na, suferă și tu, ca să-mi fie mie mai ușor!” Poți iubi un asemenea laș?

— Parcă tu nu suferi!... spuse Sonia.

Din nou același val de duioșie îi invadează inima, umplând-o de tandrețe.

— Ține minte, Sonia: am o inimă păgână, neîndurătoare și rea; multe ai să-ți poți lămuri dacă nu uiți asta. De aceea am și venit, pentru că sunt plin de venin. Altul, în locul meu, n-ar fi venit. Dar eu sunt laș și... infam! În fine, fie! Dar nu e vorba de asta, nu asta e cheia!... Ar trebui să încerc să-ți explic, dar uite că nu știu cum să încep...

Se opri, căzând iarăși pe gânduri.

— Ah, cât de diferiți suntem! exclamă el din nou. Nu suntem pereche. De ce, de ce voi fi venit? Niciodată n-am să-mi iert acest lucru!

— Nu, nu: e bine că ai venit! strigă Sonia. E mai bine așa, ca eu să știu! E mult mai bine!

El o privi cu durere.

— Și dacă am spune lucrurilor pe nume? spuse el, parcă ajungând la o decizie. Dacă ți-aș spune exact cum a fost? M-am vrut un Napoleon, de aceea am ucis! Acum te-ai lămurit?

— Nnnnu, murmură cu naivitate și sfială Sonia. Dar nu contează, vorbește, vorbește! Am să înțeleg, în adâncul sufletului am să înțeleg, am să înțeleg totul! îl rugă ea.

— Ai să înțelegi, spui? Ei bine, să vedem...

Tăcu din nou, câteva clipe lungi, adunându-și gândurile.

— Uite cum stau lucrurile: la un moment dat, mi-am pus întrebarea: ce s-ar fi întâmplat dacă în locul meu ar fi fost Napoleon, neavând la activ, pentru a-și începe cariera, nici Toulonul, nici Egiptul, nici trecerea peste Mont Blanc; în locul acestor isprăvi mărețe și monumentale ar fi avut în preajmă doar o băbuță șleampătă, o cămătăreasă, pe care ar mai fi trebuit s-o și ucidă, ca să-i sustragă banii din sipet (ca să-și înceapă cariera, pricepi?): ei bine, s-ar fi decis el să comită această faptă, dacă n-ar fi avut alternativă? N-ar fi fost dezgustat la gândul că între-prinderea asta n-avea nimic monumental, ba mai era și cu păcat? Trebuie să-ți spun că mi-am spart multă vreme capul cu această „problemă” și m-am simțit copleșit de rușine când am înțeles subit că un Napoleon nu numai că n-ar fi șovăit, dar nici măcar nu i-ar fi trecut prin minte să șovăie... Dacă n-ar fi avut altă cale, ar fi strâns-o de beregată ca pe un pui de găină, nedându-i răgaz nici să piuie, fără să mai stea pe gânduri! Și atunci... am lăsat și eu naibii toate problematizările... și am pus mâna pe topor... urmând exemplul autorității.. Așa a fost, și nu altfel! Îți vine să râzi? Da, Sonia, ce e mai hilar în toată isprava asta e că întocmai așa a fost...

Soniei numai de răs nu-i ardea.

— Mai bine mi-ai vorbi pe înțeles, fără pilde și parabole, îl rugă ea cu jumătate de glas, parcă și mai sfioasă.

El se întoarse spre ea, o privi cu tristețe și îi luă mâinile într-ale lui.

— Iarăși ai dreptate, Sonia. Toate astea nu sunt decât nerozii, pură flecăreală. Vezi tu, maică-mea e săracă lipită. Sora mea, deși a avut șansa să primească o educație aleasă, e sortită să se târască printre guvernante. Amândouă își puseseră toate speranțele în mine. Intrasem la Universitate, dar n-am fost în stare să mă întrec și m-am văzut silit să-mi întrerup studiile. Dar să presupunem

că le-aș fi urmat: în cel mai bun caz, peste vreo zece, doisprezece ani, aș fi putut trage nădejde să ajung un învățătorăș de țară sau vreun conțopist amărât, cu o mie de ruble leafă pe an... (Vorbea de parcă ar fi repetat o lecție învățată pe de rost.) Între timp, mama s-ar fi uscat de griji și lipsuri, iar eu tot n-aș fi izbutit să-i fiu reazem la bătrânețe; cât despre sora mea... — sora mea ar fi putut s-o pătească și mai rău... Ce viață e asta — să treci mereu pe lângă, să te lipsești de toate, să-ți lași mama în nevoie, să înduri cu resemnare rușinea și obida surorii tale? Asta pentru ca, după ce le-ar fi înghițit pământul, să plodești altă serie — nevastă, copii —, care, după moartea ta, să rămână și aceia fără un codru de pâine și o para chioară? Și atunci am hotărât ca, punând mâna pe banii vidmei, să-i folosesc pentru anii mei tineri, s-o scap pe mama de griji și umilințe; să mă întrețin la Universitate, să mai am și pentru primii pași, când urma să-mi încep cariera,... să pășesc în viață pe picior mare, absolut independent... Asta-i... Sigur, am făcut rău că am ucis-o pe bătrână... Dar gata, ajunge!...

Ajuns, târâș-grăpiș, la sfârșitul povestirii lui, Raskolnikov rămase cu bărbia în piept.

— Oh, nu, nu, nu e asta! exclamă Sonia amărâtă. E posibil așa ceva? Nu, nu-i așa, nu-i așa!

— Tu crezi că e altceva la mijloc, dar acesta e adevărul și altul nu există. Ți-am povestit tot ce aveam pe inimă. Sincer.

— Unde-i adevărul aici? O, Doamne!

— Am ucis doar un păduche, Sonia; un păduche nefolositor, scârnăv și nociv. Un parazit.

— Acest parazit era o ființă umană!...

— Deh! Știi bine că nu era un păduche în adevăratul înțeles al cuvântului, spuse el, privind-o cu un aer bizar. De altfel, ceea ce spun n-are nici o noimă, adăugă el. Îndrug, de un car de vreme, minciuni... Ai dreptate. Cu totul alte mobiluri m-au împins să săvârșesc... E mult de când n-am mai schimbat o vorbă cu nimeni, Sonia... Iar acum începe să mă doară foarte tare capul.

Ochii îi străluceau ca mistuiți de febră. Era pe punctul de a reîncepe să delireze și un surâs neliniștit îi rătăcea pe buze.

Surescitarea lui trăda o cumplită sfârșeală. Sonia înțelese prin ce chinuri trecea. Și ei parcă totul i se învărteja dinaintea ochilor. Cât de bizar vorbise! Cuvintele lui păreau ale unui om întreg la minte, și totuși... totuși, oare asemenea lucruri să fie posibile? Oh! Dumnezeu! Fata își frânga mâinile de disperare...

— Nu, Sonia, nu e asta! reluă el, ridicând deodată capul, ca răpit de o nouă turnură a gândurilor, care îl reînsufletea. Nu, nu e asta. Consideră mai bine (da, e mai corect așa!) că sunt rău, orgolios, pizmaș, laș și răzbunător, și pe deasupra, poate, și predispus la nebunie. Toate grămadă! (Despre faptul că aș da semne de nebunie se șoptește mai de mult, am băgat de seamă acest lucru...) Ți-am spus adineauri că am fost nevoit să părăsesc Universitatea. Ei bine, vrei să știi adevărul? Poate că aș fi putut să rezist. Mama mi-ar fi trimis bani cât să plătesc taxele, iar pentru cizme, haine și pentru pâinea cea de toate zilele aș fi putut câștiga singur, cred. M-aș fi descurcat cu siguranță. Obținusem meditații, cu cincizeci de copeici ora. Razumihin cum trăiește — nu din asta?! Dar eram *întrăit* și pur și simplu nu voiam. Da, *întrăit* — acesta e cuvântul! Și atunci m-am retras ca un păianjen în ungherul meu. Mi-ai văzut bârlogul, ai fost acolo... Știi, Sonia, că încăperile strâmte și joase sufocă sufletul și spiritul? Oh, cât detestam odaia aceea! Și totuși, nu voiam să ies din ea; nu voiam în ruptul capului! Petreceam zile întregi în letargie, fără să mișc un deget! Nu mă sinchiseam nici să mănânc, zăceam întruna. Dacă Nastasia îmi aducea ceva de-ale gurii, mâncam, dacă nu — mă lipseam; ziua trecea și așa... Eram prea *întrăit* ca să cer ceva cuiva... Seara, n-aveam lumină, dar preferam să rămân pe întuneric decât să câștig un ban pentru lumânări. Am renunțat și să învăț, mi-am vândut cărțile; și acum vei găsi praf de un deget pe caietele mele, pe conspecte, pe masă. Preferam să visez, întins pe sofa. Să visez mereu! De prisos să-ți spun ce fel de vise aveam: care de care mai bizare... Atunci a și început să mi se năzărească... Nu, nu e asta! Iarăși nu asta vreau să spun! Vezi tu, pe atunci mă întrebam mereu: „De ce ești atât de idiot? Dacă tot vezi prostia altora, de ce nu cauți să fii mai deștept decât ei?” Mai târziu am înțeles că, dacă aștepți ca toți oamenii să devină

inteligenți, îți pierzi vremea de pomană. Mi-am dat seama că asta nu se va întâmpla niciodată, că oamenii nu se vor schimba, că nimeni nu va putea să-i transforme și că degeaba te-ai da de ceasul morții încercând să-i dregi. E o lege a speciei... O lege, Sonia, da, o lege!... Acum știu, Sonia, că acela care are voință și tărie de caracter domnește peste ceilalți. Cine îi înfruntă și îi disprețuiește le impune respect, devine dător lor de legi. În ochii lor, cine îi sfidează cel mai mult acela e cel mai drept. Așa a fost, așa este și așa va fi întotdeauna! Trebuie să fii orb ca să nu vezi!

Deși nu-și mai lua ochii de la Sonia, spunând toate acestea, Raskolnikov nu se mai întreba dacă ea îl înțelege sau nu. Febra îl luase pe de-a-ntregul în stăpânire. Părea pradă unei sumbre exaltări (trecuse, într-adevăr, multă vreme de când nu mai stătuse de vorbă cu nimeni). Sonia își dădea seama că acest catehism lugubru devenise crezul și legea lui.

— Am înțeles în sfârșit, Sonia, spuse el exaltat, că puterea i se dăruie doar celui ce îndrăznește să se aplece și s-o ia. Totul se rezumă la asta: să îndrăznești! Și mi-a izbucnit în minte o idee care nu-i mai venise nimănui până la mine. Nimănui! Din ziua când mi-am dat seama de acest adevăr, limpede ca lumina zilei, m-am întrebat cum se face că nimeni, până în prezent, trecând prin acest imperiu de absurdități, n-a îndrăznit să-l apuce pur și simplu de coadă și să-l trimită la mama dracului?! Eu am vrut să *îndrăznesc* și am ucis... N-am vrut decât să îndrăznesc, Sonia; iată mobilul faptei mele!

— O, taci! Taci! strigă Sonia, scoasă din minți. Te-ai îndepărtat de Dumnezeu și Dumnezeu te-a lovit, dându-te în puterea diavolului!...

— Așadar, Sonia, când zăceam pe sofa, în întuneric, și mi se năzăreau toate astea, diavolul era cel ce mă ispitea, nu-i așa?

— Taci! Nu râde și nu huli. Nu înțelegi nimic, nimic! Doamne, n-o să înțeleagă nicicând nimic!

— Taci tu, Sonia! Nu râd defel, știu bine că diavolul îmi dădea târcoale. Taci, Sonia, taci! repetă el, cu lugubră obstinație. Știu tot. Tot ce mi-ai putea spune a fost gândit și răsgândit, spus și răspus de o mie de ori, când zăceam, cu ochii deschiși, în

tenebre... În câte bătălii lăuntrice nu m-am sfâșiat!... Știu totul, totul! Nici nu-ți imaginezi cât de mult ajunsese să mă dezguste această sofistică și cât îmi doream să mă pot descotorosi de ea!... Crezi că m-am năpustit cu capul înainte, ca un descreierat? Nu, am acționat după o temeinică reflecție, cântărind lucrurile bob cu bob, și asta m-a dus la pierzanie. Crezi că-mi făceam iluzii? Simplul fapt că mă întrebam și mă răsîntrebam dacă am sau nu dreptul la putere dovedea — știam asta! — că nu am nici un drept, tocmai pentru că îl puneam în discuție; dacă mă întrebam: e sau nu omul un păduche, însemna — știam asta! — că, *pentru mine*, nu era! Omul nu e păduche decât pentru cel în a cărui minte nu se nasc dubii, pentru ce-l ce-și urmează calea fără să-și bată capul cu asemenea întrebări... În sfârșit, simplul fapt că mă întrebam dacă Napoleon ar fi omorât-o sau nu pe bătrână e suficient pentru a dovedi că nu eram un Napoleon... În cele din urmă, am renunțat să mai caut justificări subtile. Am vrut să ucid fără cazuistică, Sonia, să ucid pentru mine, numai pentru mine. Am refuzat să mă mai amănesc. Nu pentru a veni în ajutorul mamei am ucis și nici pentru a dedica binelui umanității puterea și banii pe care i-aș fi obținut; nu, nu, am ucis pur și simplu, am ucis pentru a ucide, am ucis numai pentru mine! În acel moment, nu mă sinchiseam câtuși de puțin să știu dacă aveam să fiu un binefăcător al umanității ori un vampir social, un păianjen ce atrage gâze în pânza lui, sugându-le seva vieții... Totul îmi era egal... Nu gândul la bani m-a împins să ucid... Nu atât de bani aveam eu nevoie, cât de altceva... Acum știu asta... Înțelege-mă... Poate că, dacă ar fi s-o iau de la început, n-aș mai face-o... Altceva mă tortura și mă împingea să acționez. Trebuia să aflu, și asta imediat, dacă eram un păduche, ca toți ceilalți, ori un om în toată puterea cuvântului? Dacă eram în stare sau nu să trec pragul, să mă aplec și să ridic puterea. Dacă eram o făptură tremurătoare, ori aveam *dreptul*...?

— De a ucide? Dreptul de a ucide? strigă Sonia încremenită.

— E-eh, Sonia! zise el cu iritare în glas. Nu mă întrerupe. Nu voiam să-ți spun decât un lucru: diavolul e cel ce m-a împins la asta, iar apoi m-a făcut să înțeleg că n-aveam dreptul să mă

încumet, pentru că nu sunt decât un păduche, întocmai ca toți ceilalți. Diavolul și-a bătut joc de mine, și acum uite-mă la picioarele tale. Dacă nu eram un păduche, m-aș afla aici? Ascultă: când mergeam spre bătrână n-aveam de gând decât să încerc un *experiment*... Așa e cum îți spun.

— Și ai ucis, ai ucis!

— Dar cum am ucis?... Așa ucizi pe cineva? Așa se comite o crimă? Odată și odată am să-ți spun cu de-amănuntul cum a fost... De fapt, oare pe bătrână am ucis-o? Pe mine m-am ucis, nu pe ea, și iată-mă pierdut de-a pururi! Cât despre bătrână, ea a fost ucisă de diavol, nu de mine... Dar destul, Sonia! Ajunge, ajunge, lasă-mă! strigă el deodată cu glas sfâșietor. Lasă-mă!...

Își sprijini coatele pe genunchi și-și strânse capul în palme, ca într-un clește.

— Doamne, cât suferi! gemu Sonia.

— Și acum? Ce să fac acum? Vorbește! spuse el ridicând fruntea și privind-o cu chipul răvășit de disperare.

— Ce să faci?! strigă Sonia, sărind deodată în picioare și ochii ei, până atunci împăienjeniți de lacrimi, scânteiară. Ridică-te! (Ea îl apucă de umeri; el se ridică, privind-o aproape înmărmurit de mirare.) Du-te chiar acum, în clipa asta, la răspântia cea mai apropiată, prosternă-te adânc, sărută pământul pe care l-ai pângărit, apoi închină-te lumii întregi, în cele patru zări, și rostește tare, în auzul tuturor: „Am ucis!” Atunci Dumnezeu îți va reda viața. Ai să te duci? Ai să te duci? întrebă ea, tremurând toată, ca în pragul unei crize de epilepsie, strângându-i convulsiv amândouă mâinile și fulgerându-l cu ochii ei învăpăiați.

Raskolnikov era uluit de nebunia subită a fetei.

— Mă împingi la ocnă, Sonia? Vrei să mă autodenunț? Asta vrei? întrebă el sumbru.

— Trebuie să suferi și să-ți ispășești vina prin suferință, iată ce trebuie!

— Nu, n-am să mă duc la ei, Sonia.

— Și de trăit cum ai să trăiești? strigă ea. Cum?! Cum ai să cutezi să-i adresezi un cuvânt mamei tale? (Chiar: ce-au să se facă ele acum, ce-au să se facă?) Dar ce spun eu? Tu ți-ai abandonat

deja mama și sora. Vezi bine că le-ai lăsat de izbeliște. O, Doamne! A înțeles deja singur toate astea! Cum ai să trăiești, departe de orice ființă umană? Ce o să se aleagă de tine?

— Nu fi copil, Sonia, răspunse el, cu glas blând. Cu ce sunt eu vinovat în fața acestor oameni? De ce m-aș preda lor și ce să le spun? Nu sunt decât niște impostori: ei înșiși duc la pierzare milioane de oameni, ba își fac și un merit din asta. Sunt niște briganzi și niște lași, Sonia!... Nu, n-am să mă dau pe mâna lor. Repet: ce să le spun? Că am săvârșit o omucidere, dar banii nu i-am luat, neavând curajul, iar lucrurile furate le-am pitit sub un pietroi? adăugă el cu un zâmbet amar. Au să râdă de mine, că am fost atât de tâmpit, încât să nu iau un sfanț. Tâmpit și fricos! N-au să înțeleagă nimic, Sonia, absolut nimic: n-au organ să înțeleagă. De ce m-aș duce, așadar? Nu, n-am să mă duc. Nu fi copil, Sonia...

— Ai să te prăpădești suferind; ai să te prăpădești! repeta ea, întinzând brațele spre el, într-o implorare deznădăjduită.

— Poate că m-am zugrăvit prea în negru, la urma urmei, spuse el cu un aer sumbru și meditativ. Poate că încă sunt om, și nu păduche, poate că prea m-am grăbit să mă autocondamn... Am să încerc să mai lupt încă...

Și un zâmbet trufaș îi flutură pe buze.

— Să porți o asemenea povară! Și asta tot restul zilelor! O viață întreagă!

— Am să mă deprind! spuse el, pe același ton posomorât și meditativ. Ascultă, urmă el după un răstimp de tăcere, ajunge cu văicăreala. E timpul să vorbim serios. Am venit să-ți spun că sunt urmărit, vânat...

— Vai! făcu Sonia, înspăimântată.

— De ce ții? Singură vrei să înfund pușcăria, și când colo — „vai!” Numai că, ascultă-mă bine, n-am de gând să mă dau legat atât de lesne. Ba am să le dau binișor de furcă și n-au să-mi poată face nimic. N-au nici un fel de dovezi serioase. Aseară eram pe marginea prăpastiei și mă credeam pierdut; astăzi, însă, lucrurile s-au îndreptat. Au ei unele probe, dar toate sunt cu două tăișuri și pe cele mai multe le pot întoarce în favoarea mea, înțelegi?

Ceea ce am să și fac: între timp, am învățat multe... Dar la arest tot am să ajung... Dacă n-ar fi survenit o anume întâmplare, pesemne că deja aș fi stat după zăbrele și nu e exclus ca încă înainte de sfârșitul zilei de astăzi să ajung, *totuși*, la zdup... Numai că asta nu înseamnă cine știe ce... Or să mă țină o vreme și or să-mi dea drumul, pentru că n-au nici o probă viabilă și nici n-o vor obține, ai cuvântul meu... Iar cu dovezile pe care le au, e foarte greu, dacă nu imposibil, să mă înfunde... În fine, ajunge... Am vrut numai să știi... Cu mama și cu sora mea am să fac în așa fel, încât să le conving că n-a fost nimic, să nu se sperie... De altfel, sora mea pare asigurată de-acum... Așadar, și mama... Asta-i tot... Fii, *totuși*, precaută. Când am să zac la arest, ai să vii să mă vizitezi?

— O, am să vin! Am să vin!

Stăteau unul lângă altul, abătuți și triști ca doi naufragiați azvârliți de furtună pe un țărm pustiu. Raskolnikov o privea pe Sonia, simțind câtă dragoste se revărsa spre dânsul. Dar, lucru straniu, această imensă tandrețe, al cărei obiect era, îi stârnea un simțământ apăsător și dureros. Da, era o senzație bizară și de neîndurat. Venise la ea simțind că aici era singurul lui refugiu și ultima lui speranță. Cedase unei nevoi tiranice de se destăinui. Dar acum, când inima ei se întorsese spre dânsul, se simțea infinit mai nefericit ca înainte.

— Sonia, spuse el, mai bine nu veni să mă vezi, când am să fiu închis...

Ea nu răspunse nimic, plângea numai... Se scurseră câteva clipe.

— Porți cruciuliță? întrebă ea fără veste, ca fulgerată de un gând subit.

La început, el nu înțelese întrebarea.

— Nu porți, nu-i așa? Ține, ia-o pe asta, e din lemn de chiparos. Eu mai am una, de aramă, de la Lizaveta. Am făcut schimb: ea mi-a dat cruciulița ei și eu i-am făcut cadou o iconiță. Acum am să port cruciulița ei; pe a mea ia-o tu. Ia-o... e a mea... e de la mine, îl rugă ea. Vom ispăși împreună și împreună ne vom duce crucea...

— Dă-mi-o, spuse Raskolnikov. Nu voia s-o mânghească, dar nu se putu împiedica să-și retragă numaidecât mâna întinsă. Mai târziu, Sonia, așa e mai bine, spuse el ca s-o consoleze.

— Da, da, e mai bine! repetă ea cu glas cald. O să ți-o pui când vei merge să-ți ispășești pedeapsa. O să vii la mine și eu o să ți-o prind la gât; apoi vom spune o rugăciune și vom porni la drum...

În clipa aceea, cineva bătu de trei ori în ușă.

— Sofia Semionovna, se poate intra? întrebă un glas politicos și familiar.

Sonia se repezi neliniștită să deschidă. Chipul spălăcit al domnului Lebezeatnikov se ivi în prag.

V

PĂREA FOARTE TULBURAT.

— M-am gândit să te caut, Sofia Semionovna. Scuze... Eram sigur că o să te găsesc aici, spuse el deodată, adresându-i-se lui Raskolnikov, adică... nu m-am gândit la nimic rău... dar mă așteptam... Katerina Ivanovna a înnebunit, își curmă el brusc explicațiile, abandonându-l pe Raskolnikov și întorcându-se spre Sonia.

Fata scoase un țipăt.

— În orice caz, așa pare... Nu știam ce să ne mai facem... Uitați cum a fost. La un moment dat, s-a reîntors; pesemne, a fost alungată de undeva și, după toate aparențele, chiar bătută... S-a dus glonț la șeful lui Semion Zaharîci, pe care, însă, nu l-a găsit acasă: era invitat la un alt general... Ei bine, ce credeți: a dat fuga la casa acelui alt general și a insistat să-l vadă pe șeful fostului ei soț, pe care, pare-se, l-a ridicat de la masă. Vă puteți închipui ce a urmat. A fost, bineînțeles, dată pe ușă afară, dar ea spune că l-a făcut pe șeful răposatului cu ou și cu oțet, ba i-a mai și aruncat cu ceva în cap. Cum de n-au arestat-o nu știu... Acum tocmai povestește întâmplarea oricui vrea s-o asculte, inclusiv Amaliei Ivanovna, dar nu prea se poate înțelege mare lucru, căci

CUPRINS

<i>Prefață de Albert Kovács</i>	5
<i>Tabel cronologic</i>	12
Partea întâi	15
Partea a doua	105
Partea a treia	216
Partea a patra	305
Partea a cincea	389
Partea a șasea	473
Epilog	573